

ТРУДОВА ПІДГОТОВКА СТАРШОКЛАСНИКІВ У ШКОЛАХ ХЕРСОНЩИНИ 50-60 РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Оновлення змісту освіти, що відбувається на сучасному етапі розвитку вітчизняної школи, вимагає її удосконалення системи трудового навчання, зокрема трудової підготовки старшокласників. Значну допомогу у вирішенні проблеми може надати звернення до історичного досвіду. Треба зазначити, що одним із найбільш значущих у цьому плані були 50-60-ті роки ХХ століття – період, коли в школах вживалися серйозні заходи щодо поєднання теоретичного навчання з життям, з продуктивною працею, запроваджувалося виробниче навчання.

Передусім слід нагадати, що одними із перших до висвітлення питань трудової підготовки школярів у різні історичні періоди звернулися А. Макаренко, В. Сухомлинський, І. Ткаченко та ін. Окремі аспекти означеної проблеми знайшли відображення в працях Д. Тхоржевського, А. Вихруща, С. Дем'янчука, Л. Єршової, О. Лихолат, Т. Сухенко та ін. На жаль, із загального процесу майже не виокремлено особливостей здійснення такої роботи в регіонах України.

З огляду на це метою даної статті є здійснення аналізу процесу трудової підготовки старшокласників у школах Херсонщини досліджуваного періоду.

Відомо, що у 1954–1955 н.р. трудове навчання ввели до навчальних планів 1–5 класів, а у 1956–1957 н.р. – всіх інших класів загальноосвітніх шкіл України. Відповідно Міністерством освіти УРСР було поставлено завдання – за кілька років створити належну матеріально-технічну базу. Однак, архівні матеріали свідчать, що зовсім не однозначно сприйняли цю вказівку на місцях. Деякі керівники різного рівня ставили під сумнів необхідність і доцільність якісної трудової підготовки молоді. Тому створення матеріальної бази в школах йшло повільно. Серед чинників, які гальмували справу, були погана організація шефської роботи, відсутність централізованого забезпечення шкіл необхідним обладнанням, інструментами та матеріалами [13: 24].

Разом із тим у багатьох школах все ж таки з'являється техніка та інше устаткування. Наприклад, у 1955–1956 н.р. школи Голопристанського району Херсонської області отримали:

двигуни внутрішнього згорання – 8 шт.	автомашини – 3 шт.
токальні станки по дереву – 3 шт.	комбайни – 2 шт.
токальні станки по металу – 3 шт.	сіялки – 3 шт.
столярні верстати – 3 шт.	плуги – 5 шт.
трактори – 5 шт.	триєри – 3 шт. [13: 16].

Звісно, така кількість технічних засобів не могла задовольнити потреби 8 середніх шкіл, які працювали в цей період у районі, але була більш-менш достатньою. Тим більше, що в наступному 1956–1957 н.р. від МТС і радгоспів школи отримали ще 2 комбайни, 7 тракторів, 4 автомашини, 6 моторів та іншу сільськогосподарську техніку [2: 28]. Ще через рік у всіх школах району працювали майстерні, а в Бехтерській середній школі побудовано типові приміщення майстерні, яке відповідало всім вимогам. У районі також було використано за призначенням усі кошти, заплановані на обладнання майстерень [1: 1].

Створення в школах області матеріально-технічної бази надало змогу організувати для старшокласників виробниче навчання за різними профілями, кількість яких поступово збільшувалася. Прикладом можуть слугувати дані, наведені у таблиці 1, які дозволяють констатувати, що лише за кілька років у Голопристанському районі відбулися значні зміни щодо запровадження нових профілів виробничого навчання.

Профілі виробничого навчання у школах Голопристанського району

Школи району	Профілі виробничого навчання	
	1956–1957 н.р.	1958–1959 н.р.
Голопристанська СШ №1	плодоовочівники	плодоовочівники
Н.-Збур'ївська СШ №1	виноградарі механіки-комбайнери	плодоовочівники механіки-комбайнери
Комінтернівська СШ	механіки-комбайнери	механіки-комбайнери
Каракуль-Експортська СШ	авторемонтники	авторемонтники плодоовочівники
Бехтерська СШ	механіки-комбайнери	механіки-комбайнери
Гладківська СШ	рільники	рільники плодоовочівники
Голопристанська СШ №2	–	слюсарі-авторемонтники слюсарі-мотористи радіотелеграфісти швей лаборанти маслозаводу
Ст. – Збур'ївська СШ	–	плодоовочівники
Чулаківська СШ	–	трактористи-слюсарі тваринники плодоовочівники
Червонопрапорська СШ	–	трактористи-слюсарі

Таблицю складено на основі матеріалів Державного архіву Херсонської області [1: 2].

Окрім названих профілів виробничого навчання, на Херсонщині здійснювалася підготовка учнів за спеціальностями: майстер рибоконсервування, токарь, слюсар-електрик, кравець, столяр, ткаля-прядильниця, хімік-лаборант, слюсар-інструментальник, технік-технолог, а також столяр-будівельник, садівник-виноградар, овочівник та ін. [10; 19; 20; 21]. Набути певної професії мали змогу старшокласники 41 міської та 62 сільських шкіл регіону. Загальна кількість учнів 8–11 класів з виробничим навчанням була 4531 чол. (в тому числі 2161 дівчат) [19].

На жаль, із переліку профілів виробничого навчання майже неможливо виокремити ті, за якими навчалися дівчата або хлопці, бо тільки в деяких звітах наведено інформацію з цього питання. Серед них довідка про запровадження виробничого навчання в усіх школах Голопристанського району в 1958–1959 н.р., з аналізу якої видно, наприклад, що дівчата здобували спеціальності: швачка, радіотелеграфіст, лаборант маслозаводу [1: 39]. Але відповідні дані є лише по окремих школах району.

Зауважимо, що вивчення архівних документів свідчить про відсутність єдиного підходу до складання довідок і звітів, а також про формальне ставлення до них. Так, наприклад, звіти Сиваського району за 1959–1960 н.р. подають інформацію про проведення в усіх восьмирічних і середніх школах району уроків домоводства в спеціально обладнаних кімнатах, у яких, зокрема, були швейні машини [14], а також про здійснення виробничого навчання за профілями шофер та швачка в Отрадівській середній школі [7]. Разом із тим аналіз даних щодо проведення виробничого навчання в 1961 р. у цій самій школі показує, що воно здійснювалося за спеціальностями рільник-механізатор та плодоовочівник-механізатор [12]. Можна передбачити, що в школі було змінено напрями виробничого навчання, але незрозумілими лишаються причини такого явища, а також те, чому перестали використовувати наявну матеріальну базу. Можливо, остання не забезпечувала потреб виробничого навчання або дані звітів попередніх років не були достовірними.

Обладнані при школах майстерні не завжди надавали змогу організувати на їх базі виробниче навчання. Тому для виконання старшокласниками практичних робіт було задіяно матеріально-технічну базу колгоспів, радгоспів, підприємств та установ області. Так, швей

практичну підготовку проходили на базі райпромкомбінату, радіотелеграфістки – на базі райконтори зв'язку, лаборанти маслозаводу – на базі маслозаводу [1: 39].

Оскільки найбільш поширеними профілями у школах Херсонщини були різноманітні спеціальності сільського господарства, то і базові підприємства обиралися відповідно. У відомостях про виробниче навчання в школах Каховського району позначено, що останнє здійснювалося на базі РТС, авторемонтного заводу, колгоспу, училища механізаторів тощо [10]. У цьому переконують дані, наведені в таблиці 2.

Упорядкувати справу трудової підготовки молоді можна було не лише за рахунок створення належної матеріально-технічної бази та запровадження в школах трудового і виробничого навчання. Водночас педагогічна громадськість Херсонщини розпочала пошук найбільш доцільних шляхів підвищення ефективності трудової підготовки старшокласників.

З цією метою була висловлена пропозиція щодо переходу шкіл на однозмінне навчання [17], створення при школах предметних комісій вчителів практикуму і фахівців, що працювали в класах з виробничим навчанням, які, зазвичай, очолював директор навчального закладу. На засіданнях цих комісій обговорювалися питання методики проведення уроку (методика опитування учнів, закріплення та обліку знань; підвищення якості знань і практичних навичок та ін.). Аналогічні комісії працювали при райвно. Тут відбувалося обговорення питань планування навчального матеріалу, проведення практикумів і відкритих уроків. Підвищити свою кваліфікацію, обмінятися досвідом учителі мали змогу і на курсах при Херсонському інституті удосконалення кваліфікації вчителів [2].

Зазначене вище обумовило певні успіхи. Так, перевірка Голопристанського району показала, що учні класів з виробничим навчанням Комінтернівської та Бехтерської середніх шкіл з великим бажанням здобували спеціальність механіка-комбайнера, мали необхідні знання і навички. Керівником виробничого навчання в цих школах був механік т. Кибалка, який навчав старшокласників Бехтерської школи ще й слюсарній справі. Перевіркою встановлено, що уроки проводились на належному методичному рівні; закріплення теоретичного матеріалу відбувалося в ході цілої низки практичних завдань з розбирання та збирання окремих вузлів та механізмів; під час викладання навчального матеріалу здійснювалися міжпредметні зв'язки [2: 29].

Окремий інтерес, щодо більш раціональної організації виробничого навчання становить досвід Голопристанської одинадцятирічної школи, у якій здійснено перерозподіл годин, що відводились на теоретичні та практичні заняття, відповідно пори року. Розподіл годин був таким:

Осінь (I–II квартали) – 5 годин теорії та 6 годин практики.

Зима (III квартал) – 6 годин теорії і класних лабораторних робіт.

Весна (IV квартал) – 3 години теорії та 11 годин практики [5: 36].

Наведене вище планування навчального часу дозволяло весною своєчасно виконати всі роботи по догляду за садом, виноградником, пришкольною ділянкою, оскільки значна кількість часу відводилась безпосередньо на проведення практичних робіт. Стосовно теоретичного навчання слід зауважити, що воно, як і має бути, випереджало практичне. Більш того в даній школі виробничу практику планували так, щоб кожен клас протягом трьох років проходив її в різні місяці літа [5: 57], що в свою чергу надавало учням можливість детально ознайомитись з різними видами сільськогосподарських робіт.

Проведення для старшокласників виробничої практики у літній період не завжди відбувалося ефективно, оскільки деякі батьки, не дивлячись на роз'яснення педагогів, не пускали своїх дітей на практичні роботи, вважаючи, що навчальний рік закінчено. Запобігти такого, на думку педагогічного колективу Ч.-Чабанської середньої школи, можна було, якщо продовжити навчальний рік до закінчення практичних робіт, після чого учні повинні здавати екзамени [16: 26].

**Відомості про виробниче навчання в середніх
школах Каховського району (1960–1961 н.р.)**

Назва школи	База, на якій введено виробниче навчання	Спеціальність	У яких класах							
			IX		X		XI		Разом	
			класів	учнів	класів	учнів	класів	учнів	класів	учнів
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Каховська СШ ім. Островського	На базі Каховської РТС, шкільної майстерні	трактористи, швеї	0,5	15	0,5	12	–	–	1	27
			0,5	17	0,5	29	–	–	1	46
Каховська СШ ім. Орджонікідзе	На базі авторемонтного з-ду, шкільної майстерні	автослюсарі, столяри- будівельники, швеї	0,5	15	–	–	–	–	0,5	15
			–	–	0,5	9	–	–	0,5	9
			0,5	28	0,5	11	–	–	1	39
Каховська СШ №3	На базі колгоспу ім. XXI з'їзду КПРС	садоводи- виноградарі	1	20	1	15	–	–	2	35
Каховська СШ №5	На базі будівельного управління № 2, шкільної майстерні	столяри- будівельники, швеї	0,5	13	0,5	8	–	–	1	21
			0,5	7	0,5	12	–	–	1	19
Н.-Маячківська СШ №1	На базі радгоспу "Н.-Маячківський"	трактористи, комбайнери	1	17	–	–	–	–	1	17
			–	–	1	27	–	–	1	27
Н.-Маячківська СШ №2	На базі радгоспу "Н.-Маячківський"	плодоовочівники, тваринники	1	22	–	–	–	–	1	22
			–	–	1	17	–	–	1	17
Н.-Маячківська СШ №4	На базі відділення № 2 радгоспу "Н.-Маячківський"	овочівники, виноградарі	1	14	–	–	–	–	1	14
			–	–	1	12	–	–	1	12
Любимівська СШ	На базі колгоспу ім. Н.Крупської	овочівники, виноградарі	1	15	–	–	–	–	1	15
			–	–	1	14	–	–	1	14
Василівська СШ	На базі колгоспу ім. К.Маркса, шкільної майстерні	виноградарі, овочівники та садівники	1	8	1	16	1	9	3	33
Ч.-Перекопська СШ	На базі училища механізаторів, радгоспу "Червоний Перекоп"	трактористи, рільники	–	–	2	35	–	–	2	35
			1	16	–	–	–	–	1	16
Р. Люксембурзька СШ	На базі радгоспу ім. Р. Люксембург	трактористи	1	17	1	19	–	–	2	36
М. Каховська СШ	На базі колгоспу ім. XXI з'їзду КПРС	плодоовочівники	1	12	1	10	–	–	2	22
Кам'янська СШ	На базі радгоспу "Каховський"	трактористи, виноградарі	1	10	0,5	7	–	–	1,5	17
			–	–	0,5	7	–	–	0,5	7
Чернянська СШ	На базі колгоспу ім. Леніна	виноградарі, трактористи, автомобілісти	–	–	0,5	10	–	–	0,5	10
			1	15	–	–	–	–	1	15
			–	–	0,5	10	–	–	0,5	10

Відомо, що основною формою організації роботи учнів у школах з виробничим навчанням сільськогосподарського профілю була учнівська виробнича бригада. Перші такі бригади на Херсонщині з'явилися в середині 50-х років ХХ століття.

Аналіз архівних матеріалів свідчить, що особливої уваги заслуговував досвід роботи учнівської виробничої бригади Н.-Маячківської середньої школи № 2 Каховського району. За бригадою в 1960 р. було закріплено 12 га землі в одному з відділень радгоспу "Н.-Маячківський". На виділеній ділянці учні не лише вирощували цукрові буряки, а й проводили досліди щодо впливу добрива на врожайність буряків. Внаслідок кропіткої праці школярі отримали високий урожай (385 тонн 800 кг буряків). Окрім того ними виконано великий обсяг інших сільськогосподарських робіт на допомогу радгоспові (зібрано 100 тонн 714 кг помідорів, 28 тонн кукурудзи, 48 тонн цукрових буряків [4: 13].

Добре працювали й бригади Н.-Маячківської № 4 та Кам'янської середніх шкіл Каховського району [4].

Але серед шкіл Херсонщини досліджуваного періоду знаходимо й такі де виробнича і трудова діяльність старшокласників була організована незадовільно: не створені учнівські виробничі бригади або створені лише на літній період, не закріплені за школами земельні ділянки, не проводилась дослідницька робота, не створена навчально-матеріальна база з виробничого навчання, керівники шкіл віднесли до справи формально (Чернянська, Ч.-Перекопська, Р.-Люксембурзька, Василівська, Любимівська школи, Каховська середня школа № 3 та ін.) [4: 15], теоретичний курс у класах з виробничим навчанням читали спеціалісти за сумісництвом, які не завжди проводили уроки згідно розкладу через зайнятість на основній роботі (Каланчацька середня школа та ін.) [6: 28].

Незадовільною подекуди була й організація практичної роботи старшокласників на базових підприємствах. Так, при вивченні токарної справи на базі Каховського заводу електрозварювального обладнання учням лише інколи дозволяли самостійно працювати за токарним станком, оскільки в кожного робітника був план, який він намагався виконати, а отже, школярам залишалось спостерігати за тим, як працює майстер [8: 20]. На другий план відходило практичне навчання і в процесі здобуття учнями професії будівельника, бо у переважній більшості випадків вони під час практичних занять виконували ролі підсобних робітників [8: 22].

Байдуже ставлення до трудової підготовки школярів з боку адміністрації деяких шкіл приводило до того, що уроки з навчальних дисциплін трудового циклу часто взагалі не проводились. Дуже дивним явищем і парадоксом було й те, що після закінчення учнями школи, а також після того, як вони протягом трьох років набували на базі заводу певної професії, останній не хотів приймати випускників на роботу, бо вони, на думку працівників заводу, не мали потрібної кваліфікації [8: 25]. Слід нагадати, що саме на цьому заводі старшокласники намагалися отримати одну із професій і, напевно, успішно склали відповідні іспити.

Грунтовний аналіз документів Державного архіву Херсонської області доводить, що у переважній більшості випадків випускники класів з виробничим навчанням на екзаменах показували належний рівень теоретичних і практичних знань з обраної спеціальності [3; 4; 17]. У зв'язку з цим важливо зазначити, що виробниче навчання поряд з учителями шкіл за сумісництвом здійснювали інженери, техніки, агрономи, зоотехніки, механізатори, овочівники тощо [4; 16; 18]. Саме вони і входили до складу екзаменаційних комісій з цього навчального предмета [11]. Отже, можна зробити припущення, що "вчителям за сумісництвом" не лише бракувало часу для проведення занять, а й бракувало сміливості визнати власні недоробки та прорахунки, які не могли бути непомітними під час складання учнями екзаменів.

Серед недоліків керівників виробничого навчання слід назвати і такі:

– запровадження в школі обмеженої кількості профілів виробничого навчання, що було пов'язане не лише з відсутністю відповідної матеріальної бази, а й з відсутністю у вчителів бажання готуватися до проведення занять ще з однієї спеціальності;

- відсутність належної уваги до теоретичної підготовки школярів;
- недостатнє здійснення міжпредметних зв'язків з іншими дисциплінами;
- відбір для виготовлення учнями на практичних заняттях одноманітних об'єктів праці, що, на думку керівників виробничого навчання, мало удосконалювати техніку виконання і підвищувати рентабельність робіт, але, як показав досвід, обмежувало можливості набуття старшокласниками практичних умінь та навичок [15: 37].

У певній мірі зазначені недоліки були об'єктивним явищем, бо залучення до керівництва виробничим навчанням фахівців з різних галузей народного господарства могло забезпечити на належному рівні у більшості випадків тільки практичну підготовку. Та й запровадження кількох профілів в одному класі (конче необхідне з огляду на те, що в будь-якому класі, як правило, навчалися і хлопці, і дівчата) навряд чи було можливим, оскільки в листі завідуючого Херсонським облвнв знаходимо такі рядки: “Запроваджувати виробниче навчання в одному класі за двома різними програмами не рекомендується” [9: 19].

Тому закономірно, що і у звітних матеріалах про випускників класів з виробничим навчанням міститься обмежений перелік спеціальностей, які отримували учні однієї школи (1–4 шт.). Далеко не з усіх звітів, як уже зазначалося, зрозуміло, яку саме професію здобули хлопці або дівчата. Є лише фрагментарна інформація щодо цього [9; 20; 21].

У таблиці 3 наведено окремі показники по Новотроїцькому району Херсонської області, з аналізу яких видно, наприклад, що випускниці мали спеціальності: тваринник, овочівник, виноградар, плодоовочівник, комбайнер, шофер, швачка. На жаль, неможливо зробити висновок про те, скільки випускниць продовжили після закінчення школи роботу за набутою спеціальністю.

Таблиця 3.

Відомості про випускників середніх шкіл Новотроїцького району, які навчалися в класах з виробничим навчанням (1959–1960 н.р.)

Назва школи	Спеціальність, яку отримали учні	Кількість учнів		
		хлопців	дівчат	разом
Асканія-Нова СШ	тваринники	6	7	13
	овочівники	–	10	10
	механічна обробка деревини	6	–	6
Новотроїцька СШ	трактористи	22	–	22
	виноградарі	9	33	42
Громівська СШ	плодоовочівники	6	29	35
	комбайнери	19	3	22
Подовська СШ	столяри	6	–	6
	швеї	–	11	11
Чкалівська СШ	шофери	6	4	10
	швеї	–	15	15
Володимиро-Іллінська СШ	комбайнери	8	8	16

Таблицю складено на основі матеріалів Державного архіву Херсонської області [21: 4–9].

Таким чином, проведене дослідження дозволяє стверджувати, що для 50–60 років ХХ століття характерною була підвищена увага до трудової підготовки старшокласників в умовах загальноосвітньої школи. На Херсонщині до вирішення цього питання було залучено не лише педагогічні колективи шкіл, а й виробничі колективи, шефські організації. Досвід проведення в регіоні виробничого навчання пропонує ефективні засоби вдосконалення процесу підготовки сучасної молоді до майбутньої трудової діяльності, а тому потребує подальшого аналізу та виявлення раціональних ідей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Довідка про запровадження виробничого навчання в усіх школах Голопристанського району в 1958–1959 н.р. // ДАХО. – Ф.р. – 2139. – Оп. 1. – Сп. 191. – Арк. 39–40.

2. Доклад заведуючого Голопристанського району об учебно-воспитательной работе школ и резолюция районного августовского совещания учителей (1956 г.) // ГАХО. – Ф.р. – 2139. – Оп. 1. – Дело 145. – 43 л.
3. Доклад о мерах по дальнейшему улучшению трудового воспитания учащихся в 1958–1959 учебном году // ГАХО. – Ф.р. – 2938. – Оп. 1. – Дело 53. – 60 л.
4. Доклад “О состоянии и задачах опытнической работы в ученических производственных бригадах и подготовке школ к новому 1961–1962 учебному году” / ГАХО. – Ф.р. – 2938. – Оп. 1. – Дело 87. – 28 л.
5. Звіт про роботу Голопристанської одинадцятирічної школи №1 за 1959–1960 н.р. // ДАХО. – Ф.р. – 2139. – Оп. 1. – Сп. 203. – Арк. 31–71.
6. Звіт про роботу шкіл Каланчацького району за 1956-1957 рр. // ДАХО. – Ф.р. – 3363. – Оп. 1. – Сп. 52. – 47 арк.
7. Інформація Сиваського райвно про роботу шкіл за перше півріччя 1959–1960 н.р. // ДАХО. – Ф.р. – 3310. – Оп. 1. – Сп. 81. – Арк. 38–39.
8. Материалы и переписка по вопросам связи школ с жизнью и производством // ГАХО. – Ф.р. – 2938. – Оп. 1. – Дело 140. – 50 л.
9. Материалы по организации и осуществлению связи школы с жизнью и участие учащихся в общественно-полезном труде // ГАХО. – Ф.р. – 2938. – Оп. 1. – Дело 193. – 26 л.
10. Материальная учебная база на 1960 год (Каховский район Херсонской области) // ГАХО. – Ф.р. – 2938. – Оп. 1. – Дело 70. – 18 л.
11. Наказ по Великолепетиському районному відділу народної освіти від 28 квітня 1966 р. // ДАХО. – Ф.р. – 2684. – Оп. 1. – Сп. 74. – 96 арк.
12. Окремі показники плану зміцнення матеріальної бази восьмирічних шкіл у 1961 р. по Сиваському району // ДАХО. – Ф.р. – 3310. – Оп. 1. – Сп. 102. – Арк. 25.
13. Отчеты, информации, справки о работе Голопристанского района за 1956 год // ГАХО. – Ф.р. – 2139. – Оп. 1. – Дело 154. – 59 л.
14. Письменный отчет Сивашского района за 1959–1960 учебный год // ГАХО. – Ф.р. – 3310. – Оп. 1. – Дело 87. – 42 л.
15. Протоколи засідань педради Верхньорогачицької СШ № 1 // ДАХО. – Ф.р. – 2684. – Оп. 2. – Сп. 15. – 80 арк.
16. Річний письмовий звіт про роботу Каланчацького райвно за 1957–1958 навчальний рік // ДАХО. – Ф.р. – 3363. – Оп. 1. – Сп. 60. – 38 арк.
17. Рішення Каланчацької районної Ради депутатів трудящих від 28.05.1959 року “Про зміцнення зв’язку школи з життям та про дальший розвиток системи народної освіти в районі” // ДАХО. – Ф.р. – 3363. – Оп. 1. – Сп. 69. – Арк. 16–18.
18. Справка о состоянии трудового воспитания и производственного обучения в школах Нововоронцовского района в 1957–1958 учебном году // ГАХО. – Ф.р. – 3428. – Оп. 1. – Дело 50. – Лист 68–75.
19. Статистичний звіт одноразового обліку учнів у класах з виробничим навчанням за 1957–1958 н.р. (Херсонська область) // ДАХО. – Ф.р. – 2239. – Оп. 1. – Сп. 984. – 117 арк.
20. Статотчеты о наличии школ с производственным обучением и их материальной базе за 1960 год (Каланчацкий район) // ГАХО. – Ф.р. – 3363. – Оп. 1. – Дело 86. – 4 л.
21. Статотчеты о наличии школ, числе учеников и учителей в них, количестве классов с производственным обучением на начало 1959–1960 учебного года (Новотроицкий район) // ГАХО. – Ф.р. – 3316. – Оп. 1. – Дело 86. – 16 л.

УДК 37.014.5

Н. В. Товстуха

УПРАВЛІНСЬКИЙ КОНСАЛТИНГ В СИСТЕМІ ОСВІТИ

Сучасне життя України характеризується суттєвими політичними, соціальними, економічними змінами, які обумовлені створенням демократичних педагогічних засад та переходом до ринкової економіки. Дані зміни, маючи очевидні переваги, привнесли в той же час і ряд суттєвих проблем. Причинами виникнення проблем стали недостатній досвід